

Тиодор Р. РОСИЋ\*

Универзитет у Крагујевцу, Факултет педагошких наука

## СЛОЖЕНА ЈЕДНОСТАВНОСТ СЛИКАРСТВА ЉУБИНКЕ ЈОВАНОВИЋ МИХАИЛОВИЋ

*Апстракт:* У раду се, применом аналитичко-синтетичког метода, разматра сликарство Љубинке Јовановић Михаиловић, великог српског сликара друге половине 20. века. Задатак рада је да се укаже на главна поетичка својства сликарства ове сликарке. Износи се теза о сложеној једноставности њеног сликарства, разматра природа њених ликовних предмета и доноси закључак да њено сликарство у свом кардиналном току припада апстрактном геометризму.

*Кључне речи:* ликовни предмети, лирска апстракција, апстрактни геометризам, византијска иконографија, српско-византијске ликовност.

1. Сликарство Љубинке Јовановић Михаиловић присутније је данас у Француској и Шпанији неголи у Србији. Сликарка монументалних платана, диптиха и триптиха, у контексту савременог српског ликовног израза, припада чистој уметности. Она је сликар ликовних предмета којих нигде на свету нема до у оквиру њених ликовних представа. Чак и у својој фигуративној, првој, фази она није била подражавалац представа, призора, људи и предела које слика, већ дубински аналитичар карактера и колористичких спрегова које доводи у невероватну хармонију. А онда се њен развојни лук виноу ка чистој ликовној предметности и лирској апстракцији.

Мора се, међутим, истаћи и једно битно својство и овог, главног, тока њене уметности. И у свом сликарском апстрактном геометризму, Љубинка Јовановић Михаиловић није раскинула везу са ликовним памћењем, српско-византијском иконографијом и фрескописом. У сржи њених геометризованих представа, на клористичком нивоу, њене слике обасјавају боје са фресака и икона, а надамце златна боја узношења и одгонетања божанске светлости спасења. У том погледу, она је сликар вере. Друго, пак, својство њеног апстрактног геометризма, у томе је што она именује ствари, људе и пределе и у овој фази њеног сликарства. Довољно је сетити се назива њених слика: „Београд ноћу“, „Лука Београд“, „Котор“, „Книг“, „Фабрика“ ... Предметно-ликовне представе именованих слика су крајње редуковане и сублимиране до ликовног знака, али оне сведоче о једној доживљеној и узбудљивој ликовној генези оног што се слика.

\* Редовни професор, [tiodor.rosic@yandex.ru](mailto:tiodor.rosic@yandex.ru)

1.1. О сликарству Љубинке Јовановић Михаиловић, боље и аналитичније су писали француско-италијански ликовни критичари од наших. Сликаство ове сликарке код нас нема ни адекватну академску валоризацију. Изузетак у том погледу представља монографија *Љубинка Јовановић Михаиловић* (2002), која доноси изводе наших и страних ликовних критичара о стваралаштву ове сликарке, репрезентативне репродукције њених слика из свих фаза њеног стваралаштва, библиографију радова о сликарки, и, на крају, уз резиме и списак самосталних и групних изложби.

Правде ради, треба истаћи и Миодрага Б. Протића који се осврнуо на сликарство ове сликарске још на самим њеним почецима, у текстовима „Јесења изложба ликовних уметника Србије“ (1951 – 1. јануар 1951.) и „Изложба Љубинке Јовановић“ (1952), али текст Алекса Челебоновић (1952: 7), али тек сликаркином самосталном изложбом у Уметничком павиљону „Цвијета Зузорић“ сликарство Љубинке Јовановић добија потпунију рецепцију – реч је о текстовима Срета Бошњака (1990), Раула Жан Мулена (1990) и песника Чарса Симића (1990) и њиховим текстовима у каталогу те изложбе.

Свестраније о сликарству ове сликарке писали су страни ликовни критичари, попут поменутог Раула Жан Мулена, Ромоло Венучија и Жан-Жака Левека. Нарочито се издвајају аналитички текстови Раула-Жан Мулена. Овај критичар је, још у каталогу Љубинкине изложбе у Уметничком павиљону Цвијета Зузорић“ веома добро запазио да се фреске и иконе у Љубинкином сликарству појавиле „само да би стопиле свој ватрени сјај“, да би „учествовале“ по „једном другачијем принципу хроматске структуре“ (Муелен 2002: 12). Љубинка, према истом критичару, „наставља своје концептуално и фундаментално трагање кроз дело, непобитно и моћно у сјају и хроматском тону светлости, гестом надахнуте и ритмичке воље, метафизичким значењем човека и стварности, уздигнутих и сложених у тријумфаном сјају њиховог псалма“ (Moulin 2002: 7).

2. Познавао сам Љубинку Јовановић Михаиловић и дивио се њеној племенитој доброту. Дивио се и њеном сликарству. Љубинка Јовановић Михаиловић једна од највећих српских сликара 20. века. Она је сликар трансформисане евокације српско-византијске ликовности, појаснићу, наравно, касније шта се под тим подразумева. Али, она је и сликар сложене једноставности и баштиник модерних сликарских поступака усмерених на превласт чисте рафиноване осећајности и постизање савршеног склада облика и боја. Реч је о лирској апстракцији, експресивном доживљају настанка слике и редукацији импулсивног сликања.

Сликарски почеци Љубинке Јовановић Михаиловић везани су за њен родни Београд. Отац јој је био математичар и сликар-аматер, а мајка се у позним годинама опробала, сасвим успешно, са колористички импресивним, разнобојним везовима. Без обзира што је 1946. године уписала Академију уметности у Београду, у класи Ивана Табаковића, Љубинка није пристала на послератна репресивна ограничења слободе и 1947. године напушта студије сликарства и одази у Задар. Постаје један од оснивача Задарске групе, у којој су поред ње били Мића Поповић, Милорад Бата Михаиловић, Вера Божичковић Поповић, Петар Омчикус, Косара Бокшан. Они нису пристајали на соцреализам и вануметничку догму.

Након Изложбе Једанаестице 1951. године и њене прве самосталне изложбе у Београду 1952, са супругом Милорадом Батом Михаиловићем одлази у Париз где се више од педесет година бавила сликарством. За њу и њеног супруга везан је и краћи боравак у Њујорку шездесетих година.

2.1. За сликарско формирање ове сликарке од пресудног је значаја истраживачки дух сликарске уметности педесетих година, егзистенцијалистичка филозофија, лирска апстракција, али и склоност ка поетском фасцинацији доживљаја, предмета и појава, што на обликовном плану њеног сликарског поступка има динамичке компоноване склопове. Њене слике из те фазе одликују се лирском екстразом између доживљене природе, портрета и пејсажа ка постепеној редукацији сликаног, усмереног ка лирској апстракцији. То је толико очигледно у сликама „Ловори II“, „Ловори III“, из 1966. године и „Село“ из 1962. године.

Развојни лук Љубинкиног сликарства усперен је потом ка сведеној редукацији сликарских импулса према асоцијативности сликаног и симболичкој предметној редукацији успереној према апстрактном геометризму, што чини круну њеног сликарства. Она креће од искуства српског међуратног сликарства, које у својој хетерогености баштини концепт слике као аутономне реалности и релативну аутономију сликарске уметности, да би у свом каснијем развојном сликарском луку прихватила ликовну и геометријску апстракцију, коју је започео Казимир Маљевић. Наравно, тој апстракцији Љубинка Јовановић Михаиловић даје личан стваралачки печат, не заборављајући, између осталог, ни рашко сликарство, ни романичке и готске лукове.

Апстрактни геометризам, усмерен ка формалној једноставности, омогућује сликарки да у широке геометризоване површине утка и средњевековне ултрамарин, златне и друге смеле боје. Ритмичко богатство на њеним сликама постиже се хоризонтални и вертикални пресецима, готским и романичким луковима.

2.2. Љубинка Јовановић Михаиловић, сликарка памћења и строгих сведених облика и представа, полази од урбаних мотива, мотива фабрике, села, лукова, камена, јутра, ноћи, Београда, да наведемо само неке; мотиве преобликује и редукује на саму есенцијалну суштину. Речимо, у њеној сликарској представи кише, нема ничега што би водило ка подражавању стварности, али има трагова апстрактног експресионизма, усмереног на геометризоване облике.

Сликарка је у свет понела завичајни духовни завет и никада није заборавила анабазну пропорционалну издуженост византијске иконографије. Довољно је навести три њене слике: слику „Коло без музике“ из 1952, „Српкиње“ из циклуса „Косово“ из 1953. и „Гаврани“ из исте године. Та иконографија је остала сликаркин трајни завет, упркос печата наиве с којим је била испрва у свету дочекана. И кад је своје ликовне визије преобликовала, сликарка је заувек задржала способност евокативног колористичког памћења.

Редукацијом мотива, она долази до апстрактне композиције и представа не само на појединачном платну већ и у диптисима и триптисима. Реч је о чистом, изворном, ничим контаминираним беспредметном сликарству. Сликарство геометријске апстракције, како можемо одредити врхунски период стваралаштва ове сликарке,

у језику њене уметности није лишено сликарских предмета. Ти предмети нису у подражавању реалног света већ у боји, линији, што финално дефинише и композиционо устројство њених слика.

Главна својства њеног сликарства заснива се на „атмосфери осетљиве осећајности“, а са њом су у складу и геометријски пресеци, широке бојене површине, често у колористичком контрасту између тамних, ултрамарин, љубичастих, златних, сребрних боја, што чини непоновљиви сплет сликовитих хроматских промена.

2.3. Нема српског сликара, а Бог зна да ли ће га икада и бити, који је колористички тако изворно, рекао бих аутентично, ослоњен на српско-византијски иконопис и фреске као што је Љубинка Јовановић Михаиловић.

Сликарство ове сликарке у складу је са симбиозом националног фрескописног колорита и иконописа са геометријском апстракцијом. Реч је о спреси византијског плавог, зеленог, златног са квадратима, правоагоницима, троугловима, романтичким и готским луковима, крстовима и кружницама. Све то назвали се у неразлучивом јединству и уздиже до чисте духовности ванпредметних предмета и вере.

Све што је Љубинка Јовановић Михаиловић сликала, и Њујорк, и Париз, из Београд, и унутрашњи човеков простор, све то је у знаку магије боја и редуције призора, појава, ликова. Доминантни постулати њеног сликарства су у синкретичком духовном јединству вере, доброте, крста, наговештаја и равнотеже. Љубинка не покаује, она скрива, асоцира, сублимира. С тим у складу је и опсервација Габријела Гарсије Маркеса: „Љубинкине слике, крај мене, чине ми срећу док пишем“ (Маркес 2002: 24).

Свођење и редуција међусобних односа просторних облика, тј. геометријских тела, површина, линија и тачака, радикални отклоп од подражавања, у самој је суштини сликарства Љубинке Јовановић Михаиловић. Господари њених просторних облика су боја, а не ретко стога разнобојна линија и по који строго бојом изведен симбол.

Сликарство ове сликарке је чисто обликовно есенцијално суштаство и енергија боје, у композиционом садејству српско-византијског злата, бојом бледожутом, љубичастом, ружичастом и, између сталог интензивно-плавим пигментима ултрамарина. Она све доводи у невероватни контекст, нигде другде виђен у савременом сликарству, евокативном контекстуализацијом. Из њеног сликарства исијавају српске фреске и иконопис.

Њена посвећеност ликовном памћењу и промишљању може да послужи и мени у прилог. Љубинка је са Батом Михаиловићем учествовала једне године на Ликовној академији „Јелена Анжујска“ у манастиру Градац. Преседник Академије био је Бата Михаиловић, а ја уметнички директор. Бата и Љубинка су, између осталог, посетили Стару и Нову Павлицу. Кад су се вратили, Бата ми је рекао да је Љубинка у једном од браће Мусића видеела мога претка. Сведочио је, њеној радости није било краја. На фрескама је видеела и оно што други не виде.

Све што је Љубинка сликала, све је у хијерархијском садејству боја дато на широким плохама. Њено сликарство је резултат личне експресије, али у њему нема експресивних, често, нервозних потеза – главно његово својство је, готово религиозни мир

и хармонија. И ситни, симболични бојени детаљи, уткани су у слику тако да прерастају у знак, у субјект слике, који не напушта асоцијативну везу између ознаке и означенога и прераста у универзални, никад виђен, симбол.

3. Љубинка Јовановић Михаиловић је сликар који на невероватан начин обједињује ликовно памћење српско-византијско, које сеже и до Египта (златна боја), са геометријском апстракцијом.

Основни постулат њене уметничке визије је редукована стилизација, или, како је Срето Бошњак истицао, „асоцијативна стилизација“ (Бошњак 2002: 8). Није, наравно, реч о асоцијативној репродукцији представљених предмета већ о чисто ликовним предметима утемељеним у боји и међуодноса боја, реч о беспредметним предметима.

Да не будем једностран: пастелни колорит са слика из сликаркине прве фазе „Задар“, „Корчула“, слике из циклуса „Косово“, „Гаврани“, божјачког и митолошког „Кола без музике“ итд. говоре такође о великом мајстору сликарске уметности, о овековеченим пејсажима, о мистици света и човека. Да је наставила и тим путем, Љубинка би такође била велики сликар,

Сликарство Љубинке Јовановић Михаиловић, ослоњено на елементе српско-византијског колорита, баштини византијску плаву; њена светло-плава, као код Кандинског, изазива тонске асоцијације, а златна боја нас уздиже у небеске висине. Геометризоване контекстуализоване представе воде ка редуccionизму, ка томе да се кроз велике површине једне боје кроз мало каже много. То су и основни постулати сложене једноставности сликарства Љубинке Јовановић Михаиловић – великог мајстора српског сликарског умећа. Она је ненадмашни мајстор референтне симболичке градиције, али и ненадмашни сликар редуковане интимне екстазе, сликарског памћења и трајања.

#### ЛИТЕРАТУРА

- Бошњак 1990: Срето Бошњак, у каталогу: *Љубинка Јовановић: слике: Уметнички павиљон „Цвијета Зузорић“*, Београд 28. септембар -15. октобар 1990. године.
- Јовановић Михаиловић 2002: *Љубинка Јовановић Михаиловић*, Београд: УЛУС – Карић фондација.
- Маркес 2002: у монографији: *Љубинка Јовановић Михаиловић*, Београд: УЛУС – Карић фондација.
- Мулен 1990: Раул-Жан Мулен, „У ватри знакова и блеску слике“, у каталогу: *Љубинка Јовановић: слике: Уметнички павиљон „Цвијета Зузорић“*, Београд 28.септембар -15.октобар 1990. године.
- Moulin 2002: Raoul-Jean Moulin, Extrait a preface au catalogue Lybinka: *Lefeu des signes, une anthologie 1965 -2000 Orangerie du Chateau, Sucy en Brie 2002.*
- Протић Б. 1951: Миодраг Б. Протић, „Изложба Љубинке Јовановић“, НИИ, 2. март 1952.
- Протић Б. 1951: Миодраг Б. Протић, „Јесења изложба Удружења ликовних уметника Србије“, Лик, Београд, 1951 – 1. јануар 1951.
- Симић 1990: Чарлс Симић, у каталогу: *Љубинка Јовановић: слике :Уметнички павиљон „Цвијета Зузорић“*, Београд 28.септембар -15. октобар 1990. године.
- Челебоновић 1952: Алекса Челебоновић, „Од једнер изложбе до друге“м, Књижевне новине, год. V, бр. 53, Београд, 29. март 1952, стр. 7.

Tiodor R. ROSIĆ

COMPLEX SIMPLICITY OF THE ART WORK  
BY LJUBINKA JOVANOVIĆ MIHAILOVIĆ

SUMMARY

This paper analyzes the main features of Ljubinka Jovanović Mihailović's art work. The task was to point out the basic poetic properties of this painter's art work, but also its relative neglect. Analytical-synthetic method was used in this paper. The complex simplicity of her paintings was presented, the nature of her art objects was discussed and it was said that her art work in its cardinal flow belongs to abstract geometricism. Apostrophized, accordingly, have been also geometric sections, wide colored surfaces - often in color contrast between dark, ultramarine, purple, gold, silver colors, which makes a unique mix of picturesque chromatic changes in the painting of Ljubinka Jovanović Mihailović. The object reductionism of her paintings has been highlighted, as well as the coloristic symbiosis with Serbian-Byzantine frescoes and icons.

*Key words:* art objects, lyrical abstraction, abstract geometricism, Byzantine iconography, Serbian-Byzantine fine art.